

УДК 334.732

Сучасні тенденції розвитку сільськогосподарських кооперативів в Україні

Міракін В.В.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин
Хмельницького національного університету

У статті визначено роль і місце сільськогосподарських кооперативів в розвитку економіки України. Досліджуються новітні тенденції розвитку агропромислової (сільськогосподарської виробничої та обслуговуючої) кооперації та особливості розвитку кооперативного руху в Україні. Означено основні проблеми та аспекти розвитку кооперації в агропромисловому комплексі України. Розкрито актуальність кооперативного руху в сільському господарстві – у ринковій економіці вони є третьою силою або альтернативою державному та приватному підприємництву. Охарактеризовано вплив сільськогосподарських кооперативів на формування розвитку економічних відносин в Україні.

Ключові слова: сільськогосподарська кооперація, кооператив, сільськогосподарський кооператив, сільськогосподарський виробничий кооператив, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, дотації.

Миракин В.В. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВОВ В УКРАИНЕ

В статье определены роль и место сельскохозяйственных кооперативов в развитии экономики Украины. Исследуются новейшие тенденции развития агропромышленной (сельскохозяйственной производственной и обслуживающей) кооперации и особенности развития кооперативного движения в Украине. Отмечены основные проблемы и аспекты развития кооперации в агропромышленном комплексе Украины. Раскрыты актуальность кооперативного движения в сельском хозяйстве – в рыночной экономике они являются третьей силой или альтернативой государственному и частному предпринимательству. Охарактеризованы влияние сельскохозяйственных кооперативов на формирование развития экономических отношений в Украине.

Ключевые слова: сельскохозяйственная кооперация, кооператив, сельскохозяйственный кооператив, сельскохозяйственный производственный кооператив, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, дотации.

Mirakin V.V. MODERN TRENDS OF AGRICULTURAL COOPERATIVES DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article deals with the role and place of agricultural cooperatives in the development of Ukraine's economy. The newest tendencies of agro-industries (agricultural production and service) co-operation development and peculiarities of development of cooperative movement in Ukraine are examined. The main problems and aspects of cooperation development in the agro-industries of Ukraine are analyzed. The article is examined the actuality of the cooperative movement in agriculture – it is the third force in the market economy or an alternative to state and private enterprises. The influence of agricultural cooperatives on the economic relations development in Ukraine is described.

Keywords: agricultural cooperative, cooperative, agricultural cooperative, agricultural production cooperative, agricultural servicing cooperative, subsidies.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ефективний розвиток аграрного виробництва базується на наявності раціональних виробничих сільськогосподарських структур, заснованих здебільшого на приватній формі власності. Серед сільськогосподарських підприємств різних організаційно-правових форм важливе місце займають сільськогосподарські виробничі кооперативи. Сільськогосподарські кооперативи є яскравими суб'єктами аграрних відносин, являючи собою як об'єднання сільських мешканців з метою спільного виробництва аграрної продукції, так і самих сільськогосподарських товаровиробників з метою організа-

ції надання різноманітних послуг, адже розвиток кооперації на селі останніми роками проголошено одним із пріоритетних напрямів державної аграрної політики.

На даному етапі розвитку сільськогосподарської кооперації є необхідність в визначенні напрямів розвитку кооперативних формувань на основі їх відповідності суті кооперативного підприємства і міжнародним принципам кооперації, у розробці механізмів забезпечення їх прибутковості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розвиток теоретичних засад сільськогосподарської кооперації внесли такі відомі вчені, як І. Бурачек, І. Вита-

нович, В. Гончаренко, Ф. Горбонос, В. Зіновчук, О. Крисальний, Л. Климюк, М. Малік, В. Месель-Веселяк, О. Могильний, Л. Молдаван, О. Нечипоренко, О. Онищенко, Н. Павленчик, Г. Черевко, а також українські вчені минулого Є. Храпливий, М. Кондратьєв, М. Туган-Барановський та ін.

Проблемами розвитку внутрішньогосподарських виробничих відносин, забезпечення прибутковості аграрних формувань, становлення та шляхів подальшої трансформації організаційно-правових форм у нові організаційні структури присвячені наукові дослідження П. Березівського, В. Вітвіцького, П. Гайдуцького, Т. Дудара, М. Зубця, І. Лукінова, П. Саблука, Р. Слав'юка, О. Шпичака, В. Юрчишина та ін. Однак низка проблем залишається малодослідженою і потребує подальшої поглибленої розробки. Це насамперед стосується різноманітних аспектів, пов'язаних з підвищенням ефективності сільськогосподарських виробничих кооперативів, серед яких удосконалення внутрішньогосподарських виробничих відносин, обґрунтування мотиваційного механізму та забезпечення прибутковості кооперативних формувань, а також відродження обслуговуючої кооперації як форми економічного захисту сільськогосподарських товаровиробників за умов ринкової економіки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення сучасних тенденцій становлення та розвитку сільськогосподарських виробничих і обслуговуючих кооперативів, а також напрямів удосконалення внутрішньогосподарських виробничих відносин у кооперативних формуваннях та забезпечення їх прибутковості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільськогосподарська кооперація – система кооперативних сільськогосподарських товариств і спілок, створених на добровільних засадах із метою організації виробництва, заготівель, переробки та збуту продукції. Першою формою сільськогосподарських кооперативів були хліборобські артіль, засновані в 1890-х рр. До 1917 на кооперативних засадах діяли молочарські артіль, млини, сироварні, збутові товариства. Їх налічувалося тоді понад 15 видів, а вся сільськогосподарська кооперація в Україні становила 1/5 загальноросійського терену. Сільськогосподарська кооперація мала лише 7 кооперативних спілок, до того ж не заснувала власної кооперативної системи. Формування останньої припало на 1917–18 роки.

Саме тоді постав Центральний Український Сільськогосподарський Кооперативний Союз (Централ). Цей союз був відомий із жовтня 1915 під назвою «Київське центральне сільськогосподарське товариство», але здобув статус Всеукраїнської кооперативної спілки 2 січня 1918.

На Міжнародному кооперативному з'їзді 1919 в Парижі (Франція) констатувалося, що за розвитком кооперативного руху Україна займала 3-тє місце серед європейських держав. «Централ» мав філії в Харкові, Одесі та Катеринославі (нині м. Дніпро). Загальний оборот «Централу» за 1-шу половину 1919 становив 5,5 млн карбованців, а видатки – більше 3 млн крб. [1].

Історія агропромислової кооперації на теренах України є доволі глибокою. Вона включає як національні особливості так і певні світові тенденції. В сучасній Україні кооперативний рух в агропромисловому комплексі пов'язаний, насамперед, із проведенням земельної та аграрної реформ (які поки що не є завершеними). Юридично-правові засади змін економічних відносин в українському селі визначались Постановами Верховної Ради України від 18 грудня 1990 р. «Про земельну реформу» [2] та від 13 березня 1992 р. «Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі» [3]. В часи Незалежності в Україні для успішної діяльності сільськогосподарських кооперативів було сформовано відповідне нормативно-правове поле. Зокрема, це Закони України «Про кооперацію», «Про сільськогосподарську кооперацію» [4], «Про споживчу кооперацію», Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі в реформуванні економіки України на ринкових засадах». Крім того, Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р. [5] та Постанова Кабінету Міністрів України «Про заходи щодо активізації роботи з розвитку тваринництва» передбачали надання бюджетної підтримки особистим селянським господарствам, а також створенню і функціонуванню сільськогосподарських та обслуговуючих кооперативів із заготівлі, переробки та збуту продукції тваринництва, штучного осіменіння тварин, створенню й утриманню культурних пасовищ і суб'єктів малого підприємства на селі.

Важливою складовою частиною регіонального АПК є кооперативи з обслуговування селянських та дрібних фермерських господарств, що створюються переважно

при сільських громадах. Серед основних напрямків їх діяльності – обробіток земельних ділянок, заготівля і збут продукції, спільне використання складної техніки, матеріально-технічне постачання, штучне осіменіння тварин, інформаційно-консультативні послуги та ін. Такі кооперативи створюються переважно там, де сільськогосподарські підприємства не в змозі або не зацікавлені надавати послуги населенню [6].

Сільськогосподарські виробничі кооперативи і сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи відрізняються між собою наступним: 1) мета виробничого кооперативу полягає в одержанні прибутків, а обслуговуючого – у здешевленні послуг для членів кооперативу та економічному захисті їх від експансії посередницького капіталу; 2) члени виробничого кооперативу здійснюють усі види господарської діяльності сумісно (крім тих, які виконують для них обслуговуючі кооперативи). Члени обслуговуючого кооперативу делегують йому окремі види діяльності, залишаючись при цьому самостійними сільськогосподарськими товаровиробниками (колективними, фермерськими чи особистими селянськими господарствами); 3) трудову діяльність у виробничих кооперативах здійснюють самі члени кооперативу, а в обслуговуючих – наймані працівники; 4) участь членів виробничого кооперативу в діяльності свого кооперативу є трудовою, а в обслуговуючих – отримання певних послуг (зберігання, переробка, реалізація продукції, ремонт сільськогосподарської техніки, придбання засобів виробництва тощо) [7].

Фермери отримують прибуток залежно від того, скільки продукції вони поставили в кооператив. І кількість вкладених в його роботу грошей пов'язана тільки з тим, як часто і в якій мірі господарство користується послугами об'єднання. При цьому система акцій в кооперативній діяльності не використовується: отриманий дохід залежить тільки від кількості поставленої продукції. Люди, які не входять в об'єднання і не пов'язані з сільським господарством, не можуть впливати на життя кооперативу. Таким чином, на виборах голів голоси всіх членів однаково рівні – це і відрізняє кооперативи від інших видів організацій.

Однак, такі кооперативні принципи не є універсальними для всіх країн і мають свою специфіку. У кожній країні виробилися свої підходи до об'єднань.

В Японії кооперативи реалізують близько 90% всієї сільгосппродукції в країні, при цьому в кооперативах працює 91% всіх фермерів.

Такі об'єднання виробляють і збувають сільськогосподарську продукцію, а також надають фінансові послуги. Всі вони створені урядом, тому їх контролюють на регіональному рівні, але насправді контролювати їх дуже важко, адже кооперативи перетворилися в потужного монополіста на продовольчому ринку. Кооперативи в Японії ігнорують антимонопольне законодавство, отримують додаткові привілеї від держави і самі встановлюють ціни на товари.

Більшість кооперативів в Іспанії засновані в рамках регіонального, а не національного законодавства. Іспанські кооперативи в основному невеликі, тільки 39% об'єднань налічують понад 1000 членів. Їх маленький масштаб часто не дає можливості об'єднанням фермерів отримати прибуток. У свою чергу, тут дуже багато вузькопрофільних кооперативів.

Крім невеликих об'єднань, в Іспанії також є і великі кооперативи, які обробляють продукти і продають їх роздрібним мережам. Такі структури виробляють 75% прибутку в кооперативному середовищі [8].

На даний час потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні залишається недостатньо реалізованим. Кількість виробничих кооперативів у 2013–2017 рр. постійно знижувалась, невеликою була й кількість обслуговуючих кооперативів. Тільки з 2013 року розпочалася певна тенденція що до їх зростання (рис. 1) [9].

За даними Асоціації тваринників України, на 01.01.2016 року в Україні було зареєстровано 1947 сільськогосподарських кооперативів, з яких реально діють лише 558 об'єднань. Станом на 1 січня 2017 року було 2014 (997 виробничих та 1017 обслуговуючих), то на початок 2018 року в Україні їх уже налічується 2069 (996 виробничих і 1073 обслуговуючих). Тобто, на 55 кооперативів або на 3% більше. Найбільше працюючих кооперативів налічується в Івано-Франківській (72), Черкаській (67), Київській (58), Херсонській (46) та Тернопільській (31) областях. Лідерами антирейтингу за часткою непрацюючих, але заявлених у документах кооперативів стали Рівненська (27 проти 38 відповідно), Сумська (33 проти 47), а також Вінницька і Закарпатська області, в яких не діють по 67% зареєстрованих кооперативів (Таблиця 1)

Найпоширеніші в Україні типи кооперативних об'єднань в агросекторі – багатофункціональні. Їх більше половини від загальної кількості. Серед обслуговуючих кооперативів найбільш поширені об'єднання аграріїв

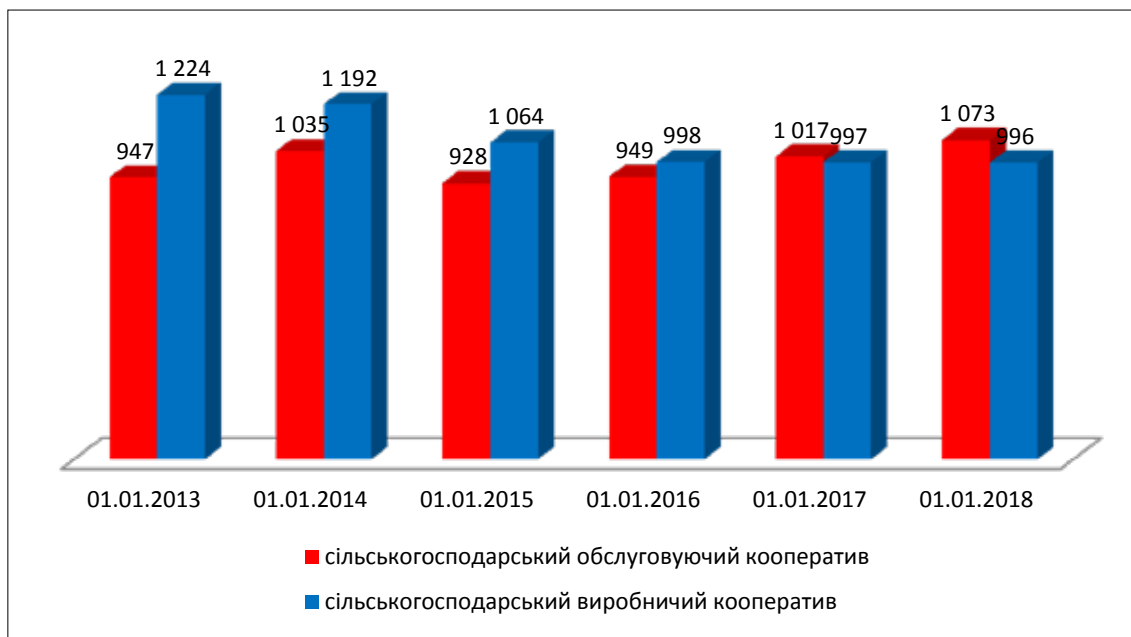

Рис. 1. Динаміка кількості сільськогосподарських кооперативів в Україні за 2013–2017 рр.

Джерело: побудовано автором за даними Держкомстат України [9]

для спільного збору врожаю і молочні кооперативи. Також досить розвинені об'єднання для спільного вирощування овочів і фруктів, кооперативи м'ясного напрямку і зернові об'єднання [11].

Проте, у порівнянні з іншими європейськими країнами – це дуже маленький результат.

Хоча в Україні і не багато кооперативів, але тут вже є свої великі гравці, які допомагають розвивати кооперативний рух. Наприклад, агрохолдинг «Мрія» інвестував 1,5 млн гривень для створення восьми кооперативів в західних областях України, ПНАК охопив вже 300 населених пунктів і тепер кооператив нараховує понад 6,5 тис. учасників, а компанія «Данон» допомагає створювати молочні і полуничні кооперативи.

У свою чергу, завдяки програмам «Данон» стало простіше придбати ефективне обладнання для доїння корів, і учасники створених кооперативів підвищують надої за рахунок цього на 10–25%. Полуничні об'єднання отримали конкретну точку збуту своєї продукції у вигляді компанії ініціатора. На даний момент, загальний розмір інвестицій «Данон» в кооперативи склав 2,85 млн євро.

Україні потрібно орієнтуватись на нові моделі господарювання, в тому числі і кооперативи, адже саме завдяки їм можна досягти синергії і оптимізації фермерських витрат,

особливо якщо вони створення із ініціативи самих фермерів. Тому в певній мірі розвиток кооперативного руху є необхідністю в Україні.

Суттєві зміни в аграрному секторі України загалом та в сільськогосподарській кооперації зокрема, мають відбутися у зв'язку з прийняттям законопроекту «Про обіг земель сільськогосподарського призначення» [12] та відповідного механізму щодо продажу таких земель. Вимога про прийняття цього закону міститься в меморандумі, який Україна підписала з МВФ. Водночас залишається діючим прийнятий Верховною радою України законопроект № 5123–1 щодо продовження мораторія на продаж сільськогосподарських земель до 1 січня 2018 року [12].

Аби запрацювала «ініціатива знизу», потрібно декілька пілотних зразкових кооперативів у різних напрямках кооперації – молочна, ягідна, овочева, які б успішно відпрацювали перехідний період у два-три роки – перехідний період, за який вони «відшліфують» свою діяльність і почнуть показувати хороший господарський результат.

На розвиток кооперації в Україні можна зараз також залучити і зовнішнє фінансування. Це міжнародні фонди та проекти, що готові підтримувати проєвропейські зміни в нашій державі. Ними можуть скористатись як самі кооперативи так і дорадчі служби, неприбуткові організації, які ставитимуть за

Таблиця 1

В яких областях найбільше розвинена кооперація

	Переробні	Заготівельно-збутові	Постачальницькі	Другі	Багатофункціональні
Вінницька	1	11	0	9	10
Волинська	1	0	0	2	14
Дніпропетровська	2	8	0	1	12
Донецька	0	0	0	0	10
Житомирська	0	2	0	1	15
Закарпатська	2	0	0	0	1
Запоріжська	0	2	1	3	10
Івано-Франківська	1	19	1	6	45
Київська	5	8	0	31	14
Кіровоградська	1	5	0	0	5
Луганська	-	-	-	-	-
Львівська	3	11	0	5	11
Миколаївська	0	1	0	0	10
Одеська	0	10	1	0	6
Полтавська	0	10	0	0	8
Рівенська	0	2	2	1	6
Сумська	0	1	0	2	11
Тернопільська	6	5	0	13	7
Харківська	0	0	0	2	0
Херсонська	0	19	1	1	25
Хмельницька	0	4	0	0	5
Черкаська	6	5	0	2	54
Чернівецька	0	7	0	3	7
Чернігівська	0	0	0	0	12
Всього	28	130	6	82	312

Джерело: розраховано автором за даними Мінагрополітики України [10–11]

мету стимулювання розвитку кооперативів. Приємно, що зараз в Україні активно діють в напрямку розвитку кооперації Дніпропетровська та Львівська дорадчі служби. Але цього мало. Потрібно більше.

Проте участь у програмах фінансування створення кооперативів зі сторони міжнародних фондів має бути додатковим стимулом для активнішої роботи, а не самоціллю освоїти кошти. Бо якщо навпаки, то скоріш за все після закінчення фінансування закінчиться і діяльність кооперативу [13].

Зараз, коли в Україні немає дешевих кредитів, кооперативні позики допомогли б багатьом аграріям. Аграрний сектор дозволив країні вистояти у найскладніший час. Вдивіться тільки в ці цифри: у 2016-му році 38% українського експорту – це агропродукція. Для сільського господарства в структурі ВВП перевищила 10%. Україна входить в трійку найбільших світових експортерів сільськогосподарської продукції. І це при тому, що агро-

холдинги контролюють лише 15–20% українських сільгоспземель, і виробляють 30% всієї сільськогосподарської продукції. У нас колосальний потенціал. І про це знає весь світ. Але нам самим потрібно змінити ставлення до своїх ресурсів – землі, людям, знань та особливо відносин один з одним.

В українських бізнес-колах є такий жарт. Якщо в Росії основне джерело надприбутків – нафта, то в Україні – державний бюджет. Йдеться, звичайно, про надприбутки не пересічних громадян, а «обраних» олігархів. Цій влучній фразі вже багато років. За цей час змінювалися обличчя нововладців, відбувалися революції, запускалися реформи – а сумний жарт досі залишається актуальним [14].

Саме за рахунок державного бюджету, тобто грошей платників податків, збагачуються аграрні олігархи. У 2017 році компанії холдингу «Миронівський хлібопродукт», який контролює мультимільйонер Юрій Косюк,

отримали державних дотацій на суму близько 1,4 млрд грн. При цьому загальна сума дотацій на підтримку сільськогосподарських товаровиробників торік становила 4 млрд грн.

Зауважте: більше третини усіх цільових коштів осіло в одній кишені. До речі, ця сума в 20 разів більша за обсяг пільгових кредитів, виданих усім фермерам України. Фермерам, яким не пощастило бути соратниками президента, на відміну від пана Косюка. На жаль, сумнозвісне поняття «любі друзі» досі не втратило актуальність в українському політикумі [14].

1,4 млрд грн – це не просто цифра. Це – втрачені можливості. Адже елементарна арифметика підказує: за рахунок цих коштів держава могла б надати 7 тис. фермерів кредити у розмірі 200 тис. грн кожному. Саме стільки в перерахунку на гривні складає середня річна дотація, яку отримує європейський фермер. Ідеться про соціальну справедливість, яку має забезпечувати влада за допомогою державного бюджету. Великі агрохолдинги мають власні інвестиційні ресурси, кредитну історію в українських банках, доступ до міжнародних ринків капіталу. Дрібний фермер позбавлений цих переваг.

Відомо, як важко невеликому фермерському господарству отримати пільгові кредити, якими так пишається уряд. Адже у багатьох фермерів немає кредитної історії, немає досвіду роботи з численними документами, які вимагає банк. При цьому часто-густо фермерам потрібні порівняно невеликі гроші. Один міні-трактор чи навіть мотоблок може надати суттєвий поштовх розвитку дрібного господарства. І навпаки: відсутність грошей може призвести до трагедії.

Підтримуючи малих і середніх фермерів, можна розширити асортимент аграрної продукції. І в такий спосіб підвищуємо конкурентоспроможність України на світовому ринку. Адже сучасний агропром – це не лише жито та пшениця.

Україна є одним зі світових лідерів у вирощуванні волоських горіхів. Україна також входить у число лідерів з обсягу експорту меду. А ще – ягоди, спеції. Все це – продукція не крупних аграрних холдингів, а дрібних господарств. І саме вони потребують державної підтримки.

Як це робиться в Європі? Наприклад, Італія – один з найбільших у світі виробників фундука. Близько третини цієї продукції виробляється зусиллями 6 тис. ферм у провінції Вітербо. 90% ферм – невеликі господарства

площею від 2 га до 10 га. Щороку вони створюють додану вартість близько 70 млн євро. Оскільки виробництво фундука є довготривалим процесом, фермери потребують активної державної підтримки. В Італії близько 900 тис. фермерів одержують прямі дотації на загальну суму майже 4 млн євро.

Непогано почуваються фермери і в Польщі. У 2017 році на доплати їм було виділено близько 14 млрд злотих (понад 3,2 млрд євро). Наприклад, за кожну корову польський фермер отримував безпосередню допомогу в розмірі 322 злотих (75 євро), за козу – 68 злотих (16 євро). До речі, саме польське сало поступово витісняє українське з власного ринку. Причина проста – скорочення поголів'я свиней в українських селян. І, відповідно, подорожчання вітчизняного продукту. А польські виробники продають сало в декілька разів дешевше [14].

Загалом Євросоюз щороку витрачає десятки мільярдів євро на підтримку фермерських господарств. У межах єдиної загальноєвропейської аграрної політики на допомогу фермерам виділяється близько 59 млрд євро на рік, 70% з яких становлять прямі дотації. Дотації розподіляються так, що в середньому на одного фермера припадає близько 6 тис. євро на рік.

У ЄС підтримують переважно невеликих агропідприємців, оскільки абсолютна більшість європейських фермерів (до 75%) є саме малими сільгоспвиробниками із земельним фондом, що не перевищує 10 га. Більш того, такі фермерські господарства можуть одержати до 1250 євро державної підтримки за спрощеною процедурою. Цією схемою, наприклад, користується близько 56% польських фермерів з 1,4 млн тих, що можуть отримувати державні дотації.

Українські депутати начебто ведуть країну до Європи, тому, відсутність обмежень розмірів дотацій – не випадковість. Ціна питання – мільярди гривень, тому годі й сподіватися, що аграрні барони здадуться без бою [14].

У розвинених країнах вже давно діють закони, що регулюють відносини між державою та кооперативами. Воно і не дивно, адже останні там грають роль своєрідної системи безпеки, яка в непередбачених кризових ситуаціях зможе врятувати економіку країни. У нашому випадку українським «рятівним колом» є Перший національний аграрний кооператив (ПНАК).

Зрозуміло, що товар чи продукт дрібного фермера практично не має шансів потрапити

на полиці великого супермаркету. Для цього йому необхідно пройти всі «пункти пропуску», прописані великим бізнесом. Не забуваємо також про затрати часу на доставку і продаж товару, який фермер радше використав би на роботу на фермі, ніж на бізнес. Лише об'єднавши зусилля, можна зруйнувати ці пропускні пункти і звільнити шлях для якісної української продукції.

Як би пафосно це не звучало, але розвиток кооперативу дорівнює розвитку цілої країни, яка перебуває в стані перманентної кризи. Україна – це аграрна країна, і саме в цьому – шлях виходу з кризи. Сільське господарство може забезпечити продуктами харчування всю країну. А що це означає? По-перше, підвищення купівельної спроможності українців. По-друге, заміщення імпортованих товарів якісними вітчизняними. По-третє, розвиток інших галузей промисловості за рахунок розвитку вітчизняного ринку.

В історії України було чимало кооперативів, проте ПНАК – найбільший та найефективніший з усіх відомих. Це інструмент, яким уже користуються тисячі українців [15].

За сучасних умов державна політика України щодо всебічного розвитку агропромислового комплексу і сільського господарства концентрується на двох взаємопов'язаних стратегічних напрямках. Перший: формування ефективного господаря-власника. Другий: створення сприятливого економічного середовища (правил гри) на ринку. Реалізація яких має забезпечити: перерозподіл землі та майна, включаючи поглиблення відносин власності на землю та запровадження механізму реалізації права на власність; приватизацію переробних підприємств; реструктуризацію підприємств та форм господарювання; розвиток кооперації; удосконалення цінової політики, фінансово-кредитної системи і податкової політики; утвердження стабільного ринку сільськогосподарської продукції та формування продовольчих ресурсів; розвиток ринкової інфраструктури; поліпшення функціонування ринку матеріально-технічних ресурсів, послуг; розширення зовнішньоекономічної діяльності.

Як нарікає президент Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб України Роман Корінець, цілеспрямована державна політика щодо фінансової допомоги аграрним кооперативам фактично відсутня. Експерт нагадує – у 2009 році було започатковано цільову державну програму підтримки кооперації на селі, що у свою

чергу спричинило ріст кількості кооперативів одразу на 30%. Програма так і не була реалізована через зміну уряду, через що кількість кооперативів у 2010 році скоротилась з 1419 до 1401. Фінансова підтримка кооперативів була відновлена у 2011 році. Її обсяг у 2013 році скоротився у 8,5 раз, що також спричинило хвилю закриття обслуговуючих кооперативів [16].

Однак, 7 лютого 2018 року Кабінет Міністрів України схвалив програми підтримки аграрного сектору за ключовими напрямками у рамках Державного бюджету на 2018 рік. Загальна сума підтримки складе 6,3 млрд гривень проти 5,5 млрд грн в минулому році. Пріоритети – розвиток тваринництва, фермерського і кооперативного руху, підтримка садівництва та виробництва української сільгосптехніки», – наголосив Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман.

Основні зусилля сконцентровано на галузях, які зможуть забезпечити довготривалий економічний ефект.

Зокрема, передбачено:

- компенсація 25% вартості придбання нової сільгосптехніки та обладнання українського виробництва;

- компенсація частини тіла кредиту, залученого на будівництво тваринницьких комплексів, що формує ефективну ставку на рівні 3%, відшкодування вартості введених в експлуатацію тваринницьких комплексів, збудованих за власний кошт інвестора, а також здешевлення до 3% позик для проектів, що реалізуються в сфері аквакультури, вівчарства, козівництва тощо;

- здешевлення утримання ВРХ молочного напрямку на агропідприємствах із розрахунку 1 500 гривень/голову/рік;

- здешевлення утримання молодняка (до 1 року), що утримується в господарствах громадян із розрахунку 2,5 тисячі гривень/голову/рік;

- здешевлення на 80% вартості посадкового матеріалу у садівництві та ягідництві;

- малим та середнім фермерським господарствам передбачено відшкодування 100% вартості закупленого українського насіння, 90% вартості дорадчих послуг. Також ця категорія сільгосптоваровиробників отримує доступ до дешевого кредитного ресурсу, а також користується додатковою преференцією при купівлі української сільгосптехніки – їм компенсується 40% її вартості;

- в рамках підтримки та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів

держава співфінансуватиме проекти, які реалізуються СОК в тваринництві, садівництві, будівництві овоче- та фруктосховищ, беручи на себе 70% витрат на придбання нового обладнання для них [17].

Крім того, У 2018 році уряд запускає програму розвитку сільськогосподарських кооперативів. Один з її пунктів – компенсація 70% вартості придбаного ними обладнання. На цю програму буде спрямовано близько 15% від загального бюджету програм підтримки фермерства, так званого фермерського мільярда [18].

Висновки з цього дослідження. Отже, кооперативи – національна концепція розвитку України. Разом із тим, у ринковій економіці вони є третьою силою або аль-

тернативною державному та приватному підприємству.

Дивлячись на сучасний стан українського сільського господарства, можна з упевненістю сказати, що кооперативи – це єдиний шлях аграрної реформи в Україні. У нас колосальний потенціал. І про це знає весь світ. Але нам самим потрібно змінити ставлення до своїх ресурсів – землі, людям, знань, відносин один з одним.

Розвиток кооперативного руху в Україні міг би стати рушійною силою якісних змін не тільки в аграрному секторі, а й в країні в цілому. Але для цього потрібні об'єднані зусилля селян, громадських організацій та представників влади. Профільні закони потребують оновлення, а сама ідея кооперації – більшого висвітлення та обговорення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Марочко В. І. Сільськогосподарська кооперація. Енциклопедія історії України. К.: Наук. думка, 2012. Т. 9. С. 575.
2. Закон «Про земельну реформу» від 18.12.1990 № 563-XII. URL: zakon2.rada.gov.ua.
3. Закон «Про прискорення земельної реформи та приватизацію землі» від 13.03.1992 № 2200-XII. URL: zakon2.rada.gov.ua.
4. Закон «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 № 469/97-ВР. URL: zakon5.rada.gov.ua
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 2011 р. № 704 «Про скорочення кількості та укрупнення державних цільових програм». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/704-2011-%D0%BF>
6. Іванух Р. А. Аграрна економіка і ринок / Р. А. Іванух, С. Л. Дусановський, Є. М. Білан. – К.: «Збруч», 2003. 305 с.
7. Кооперування та агропромислова інтеграція фермерського виробництва. Аграрний сектор України. URL: <http://agroua.net/economics/documents/category-97/doc-108/>
8. Як працюють аграрні кооперативи в різних країнах. URL: <http://carefield.com.ua/blog/id/jak-pracujut-agrarni-kooperativi-v-riznih-krajinah-136/>
9. Держкомстат України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства. URL: http://minagro.gov.ua/support_apk
11. В українському АПК налічується 610 працюючих кооперативів. URL: <https://usba.com.ua/v-ukrainskomu-apk-nalichuetsa-610-pracuucih-kooperativiv>
12. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60724
13. ТОП-3 причини розвитку кооперації в Україні. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/top-3-ricini-rozvitku-kooperacii-v-ukraini>
14. Битва за дотації. URL: <http://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=bitva-za-dotacii>
15. Інший бік «кооперативної» медалі. URL: <http://agroportal.ua/ua/views/blogs/drugaya-storona-kooperativnoi-medali/>
16. Аграрне інформаційне агентство. URL: Agravery <http://agravery.com/uk/posts/show/rozednue-agrariiv-sozavazae-rozvitku-kooperativiv>
17. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства. URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/25288>
18. Аграрні кооперативи: чому фермерам вигідно дружити проти когось? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/03/12/634870/>

REFERENCES:

1. Marochko V. (2012) "Agricultural co-operation" [Silskohospodarska kooperatsiia], Encyclopedia of Ukrainian History, No 9, p. 575.
2. Zakon "Pro zemelnu reformu" vid 18.12.1990 № 563-XII. URL: zakon2.rada.gov.ua.

3. Zakon "Pro pryskorennia zemelnoi reformy ta pryvatyzatsiiu zemli" vid 13.03.1992 № 2200-XII. URL: zakon2.rada.gov.ua.
4. Zakon "Pro silskohospodarsku kooperatsiiu" vid 17.07.1997 № 469/97-VR. URL: zakon5.rada.gov.ua
5. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 22 chervnia 2011 r. # 704 "Pro skorochennia kilkosti ta ukрупnennia derzhavnykh tsilovykh prohram". URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/704-2011-%D0%BF>
6. Ivanukh R., Dusanovskyi S. L., Bilan Ye. M. (2003). Agrarian economy and market [Ahrarna ekonomika i rynok], "Zbruch", p. 305.
7. Kooperuvannia ta ahropromyslova intehtatsiia fermerskoho vyrobnytstva. Ahrarnyi sektor Ukrainy. URL: <http://agroua.net/economics/documents/category-97/doc-108/>
8. Kooperuvannia ta ahropromyslova intehtatsiia fermerskoho vyrobnytstva. Ahrarnyi sektor Ukrainy. URL: <http://agroua.net/economics/documents/category-97/doc-108/>
9. Derzhkomstat Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Ofitsiinyi sait Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva. URL: http://minagro.gov.ua/support_apk
11. V ukrainskomu APK nalichuietsia 610 pratsiuiuchykh kooperatyviv. URL: <https://usba.com.ua/v-ukrainskomu-apk-nalichuetsia-610-pracuucih-kooperativiv>
12. Ofitsiinyi portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60724
13. TOP-3 prychny rozvytku kooperatsii v Ukraini. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/top-3-pricini-rozvitku-kooperacii-v-ukraini>
14. Bytva za dotatsii. URL: <http://agravery.com/uk/posts/author/show?slug=bitva-za-dotacii>
15. Inshyi bik "kooperatyvnoi" medali. URL: <http://agroportal.ua/ua/views/blogs/drugaya-storona-kooperativnoi-medali/>
16. Ahrarne informatsiine ahenstvo. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/rozednue-agrariiv-so-zavazae-rozvitku-kooperativiv>
17. Ofitsiinyi sait Ministerstva ahrarnoi polityky ta prodovolstva. URL: <http://www.minagro.gov.ua/node/25288>
18. Ahrarni kooperatyvy: chomu fermeram vyhidno druzhyty proty kohos? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/03/12/634870/>